

Új Forrás

KULTURÁLIS, IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

TARTALOMBÓL

Fodor András, Vasadi Péter, Szepesi Attila,
Dobai Péter, Pintér Lajos versei

Csejtei Dezső: A minőségi élet esélyeiről
Tüskés Tibor tanulmánya Rónay Györgyről

Beszélgetés Vargyas Lajossal (Móser
Zoltán) és Lugossy Lászlóval (Pörös Géza)

Kritikák Dobos László, Duba Gyula, Grendel
Lajos és Fodor András könyveiről

HUSZADIK ÉVFOLYAM
1988. AUGUSZTUS

4

Új Forrás

4

KULTURÁLIS, IRODALMI ÉS
MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT
HUSZADIK ÉVFOLYAM
1988. AUGUSZTUS

TARTALOM

FODOR ANDRÁS	3	Gyász hír (vers)
SZIKRA JÁNOS	4	Koszorú (vers)
VASADI PÉTER	6	Versek
SZEPESI ATTILA	7	Versek
DOBAI PÉTER	9	Attersee-Seewalchen (vers)
PINTÉR LAJOS	10	Mirror (vers)
BÍRÓ JÓZSEF	11	Hálózati (vers)
TÖTTÖS GÁBOR	13	A köszönőmber
BAJCSI CECÍLIA	19	Versek
TATÁR SÁNDOR	21	Versek
	*	
CSEJTEI JENŐ	23	A minőségi élet esélyeiről
TÜSKÉS TIBOR	35	Rónay György a 30-as években
	*	
MÓSER ZOLTÁN	46	Példák és példatárak
PÖRÖS GÉZA	62	A filmcsinálás erkölcsi felelőssége
E. NAGY LAJOS	69	Három kiállítás
	*	
T. SÁRAY SZABÓ ÉVA	73	Mit ér a kutató, ha megyei? II.
BODRI FERENC	82	Ady Endre városunkban II.
	*	
MEZEY LÁSZLÓ MIKLÓS	89	Nemzetiség és valóság háromféleképpen
CSÜRÖS MIKLÓS	93	Elveszett évszak
	*	
WEHNER TIBOR	96	Épületek a múltnak

Példák és példatárak

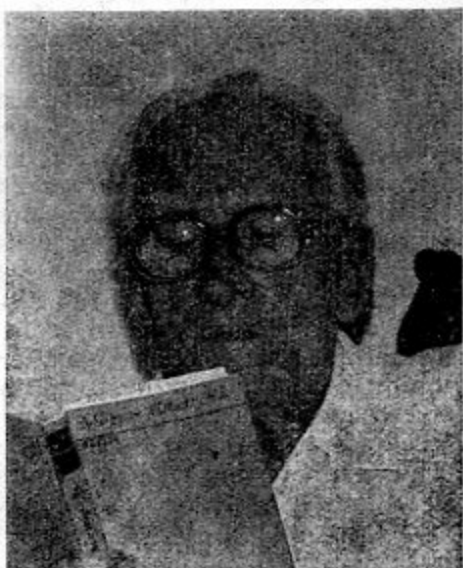
(Beszélgetés Vargyas Lajossal)

Vargyas Lajos Budapesten született 1914. február 1-jén. Egyetemi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, majd zenei tanulmányokat végzett a Zeneakadémián. 1941-ben doktorált néprajz—magyar irodalom—magyar nyelvészet tárgyakból. A Budapesti Egyetemi Könyvtárban (1942—1952) dolgozott, aztán 10 évig a Néprajzi Múzeum Népzenei Osztályának a vezetője, (1952—1961), majd a Kodály vezette akadémiai Népzene-kutató Csoport tagja lett, amelynek 1970—1973-ban igazgatója is volt.

Vargyas Lajost elég régóta ismerem, s azt hiszem, tudom a helyét az emberek között és a tudósok sorában. (Hogy mint tudós az alig díjazottak vagy a majdnem-Kodály-díjasok közé tartozik, hogy ez méltánytalanság vagy több ennél, arról most ne mi mondjunk ítéletet). Mindenesetre ez az ismeretség — s könyvei, írásai révén a ragaszkodás — egy esszé, egy portré megírásában nagy segítség volna, ám az interjú műfajában eléggé zavaró. A kezdeti általános kérdések és iránykeresés után azért hamar megtaláltuk beszélgetésünk igazi témáját és irányát: szólnunk a megjelent könyvekről, azok történetéről: az előzményekről, a fogadtatásról.

Természetesen az előzményekhez tartozik a megszületés — „így kezdődött” —, a gyermekkor, a szülők és az iskolák, a házasság és a család is, de ezekről itt most nem szólnunk részletesen. A történetet inkább ott és azzal kezdjük, hogy amikor meglátogattam legelőször Vargyas Lajost új, tágas és levegős otthonában, megjegyeztem, hogy irigyelném talán, ha nem tudnám az előzményeket. Ha nem ismertem volna az előző, szűk lakást, az eddigi életútját, amely lehetett volna sokkal simább is, ha...

— Mi mindig nehezen élünk. Mindjárt úgy kezdődött, hogy nekem ahhoz, hogy az esküvőre rendes cipőm legyen, két héttel előbb meg kellett kötni a polgári esküvőt, hogy utána megkapjam a szakszervezeti

segélyt, s abból vettem egy pár fekete cipőt, hogy rendesen tudjak megjelenni az esküvőn. Nem részletezem tovább. Ilyen volt egész életem. Igaz, egyszer volt egy kétéves időszak, amikor nagyon jól ment anyagiilag: ez 1952-től 54-ig tartott.

— *Minek köszönhetően?*

— Annak, hogy Ortiutayval átmenetileg béke kötődött, s ő odavett az egyetemre docensnek, és ugyanakkor a Néprajzi Múzeumban lévő félálást is megtartottam. Aztán 52-ben jelent meg a Kodály—Vargyas, amire Kodály magas honoráriumot kötött ki, hogy aztán az egészet, a magáét is nekem adja. Ugyanakkor jelent meg, szintén 52-ben az én verstani könyvem, *A magyar vers ritmusa*, azért is kaptam honoráriumot. Abban az évben hozták be a kandidátusságot és kandidátus lettem... Úgyhogy akkor azt hittük, a világ ezentúl így megy, pedig csak két évig ment, mert Ortiutay kidobott az egyetemről. Én visszamentem a múzeumba, ahol az elég alacsonyan tartott félfizetést kiegészítették, de akkor már feleségem három gyermeket szült, s otthagya állását, részben azért is, mert én eleget kerestem. De ezután már nem kerestem eleget, s kezdődött újra az, amit korábban megszoktunk.

Kodály: a tanár, a mester

— *Néhány jóember neve fölmerül: kik azok, akik segítettek Téged? Aikre úgy emlékszel, hogy önélkülük nehezebb lett volna?*

— Az első mindenekelőtt Kodály, azon kívül Györfly és Visky, akik rövid ideig éltek, tehát rövid ideig tudtak segíteni. Kodály ennyiben is felülmulta őket, hosszú életű volt, s hosszú ideig volt pártfogóm.

— *Kodályt mióta ismerted?*

— 32-ben érettségiztem, akkor kerültem az egyetemre. Abban az évben is hirdetett Kodály folklórgyakorlatot, amit azonnal fölvettem, s egy évig dolgoztam nála az egyetemen. Innen datálódik az ismeretség.

— *Dolgoztál vagy jártál hozzá?*

— Egy és ugyanaz volt, mert egyedül voltam.

— *És tényleg csak egy embert érdekelt, vagy...*

— Akkor csak én vettem föl egyedül. Előzőleg mint cserkész gyűjtöttem népdalt, s azt kellett vinnem az órákra, azokat tárgyaltuk meg. Szóval egész évben egyedül Kodállal. Ez bizony jó volt, nagyon lelkesített.

— *Mi az, amit gyűjtöttél addig? Ez a tolnai gyűjtésed?*

— Öcsényi. Illetve előzőleg még nem én, hanem egy cserkészársam

Bogyiszlón folszedett néhány népdalt, ami közt ott volt a „Hol háltál az éjjel cinegemadár?” is, ezeket én jegyeztem le.

— *Hány népdalt jegyeztél le?*

— Valami húsz dallamot szedtünk össze. Hisz ez csak egy kirándulás volt, ahol két vagy három órát töltöttünk a faluban.

— *És erről a húsz dallamról beszéltek egy éven keresztül?*

— Nem. A Bartók-könyvet is vittem. Abból indultunk ki mindig, hogy egy-egy dalt fölírtam vagy elénekelttem, elmondtam, amit tudok róla. Ezzel kapcsolatban kitértünk zenei problémákra, előkerült a Bartók-könyv, más dalok, rokonság, eltérések. Sok minden előkerült azokon a beszélgetéseken. Kodály mindig kitapogatta, mit tudok, és hozzáadta azt, amit még kellett volna tudnom.

— *Tehát akkor úgy tanított, olyan volt, mint a görög iskola?*

— Pontosan az. Később, negyedéves koromban, amikor már másodszor is hirdetett előadást, — akkor azt az anyagot adta le, ami a *Magyar népzene* című tanulmányában jelent meg — az előadások után már elkezdtük a „sétálósos beszélgetést” is: órák után megszólított, én hazakisértem — a Köröndön lakott —, és közben beszélgettünk. Ez aztán később szokássá vált: ha én akartam tőle valamit kérdezni vagy elmondani neki, akkor elmentem egy órájára és utána hazakisértem; ilyenkor beszélgettünk. S vagy elkészönt az ajtónál, vagy ott még megállt, és egy darabig beszélgettünk; néha be is hívott, és ott folytattuk.

— *Kodállal kapcsolatban mennyire reális az, hogy szigorú és kegyetlen ember volt?*

— Kegyetlen semmi esetre sem.

— *Kegyetlenül azt értem — és ez lehet, hogy már a sikeres mérgezés eredménye — hogy mindenkit letiport, aki nem értett vele egyet. Hogy a Zeneakadémián is azért nem volt zeneképzés, mert ő volt az igazgatója... stb. Tehát én Kodályról jót alig hallottam — ez van a köztudatban —, rosszat annál többet. Mint Shakespeare drámájában mondja Antonius Julius Ceasarról: „A rossz, mit ember tesz, túléli őt; A jó gyakorta sirba száll vele”.*

— Hát én ennek csak az ellenkezőjét tudom mondani. Ha valakinek igénye volt magasabb képzésre, az ő volt, és ő volt az, aki ezt megkövetelte. Csak persze azok, akik nem voltak hajlandók átvenni — mondjuk egy zongorista vagy egy hegedűs — azt, hogy nekik kottát úgy kell olvasni, hogy azt ne csak hangszeren tudja megszólaltatni, hanem hallja is, meg el is tudja énekelni, azok ez ellen lázadoztak, azt megengedem. És azok a zenetudósok meg zeneszerzők is, akiktől mindig sokkal magasabb hallási, kottaolvasási és főleg zeneirodalmi-ismereti tudást követelt meg! Egészen

meseszerű dolgokat mondtak arról, hogyan kényszerítette a zeneszerző növendékeket a zeneirodalom tanulmányozására. Egy esetet elmondok. (Ezt egy zeneszerző növendéktől hallottam.) Valami formatani jelenséggel kapcsolatban azt mondta, hogy keressenek olyat a zeneirodalomban. És attól kezdve hetenként, amikor találkoztak az órán, számonkérte: — Hát még nem találtak? Három hétig bújták a Zeneakadémiai könyvtárat a tanítványai, hiába. Végül elfogyott a türelme: Hát senki se nézte meg Bach fuvolakettőseit!? Most képzeld el, mit kellett „teljesíteni” azoknak a hallgatóknak, akiknek nem azt mondta, hogy Bachot, vagy hogy fuvolakettősöket keressenek, mert ott találnak e formatani jelenségre példát! Túrták hát a zeneirodalmat, ami nem ártott nekik! Hiszen egy sereg olyan dologgal találkoztak, amit formailag ki kellett elemezni, hogy az-e vagy sem; és el kellett volna jutni odáig, hogy megtalálják a megfelelőt, amit aztán végül így tudtak meg. El tudom képzelni, hogy van, akinek ez nem tetszik, de hogy ez magasabb igény, azt talán nem lehet tagadni! És aki ilyen magas igénnyel akarta átszervezni — nemcsak a Zeneakadémián, hanem egész Magyarországon — a zenei nevelést, arra azt mondani, hogy ártott a zenei nevelésnek, az reakciós, ostoba, a fejlődést akadályozó magatartás. Én nem tudok egyebet mondani.

— *Te is tudsz a Bartók—Kodály szembeállításról, kijátszásról. Ez nyilván nem természetes, és nem volt mindig. Vajon honnan származik?*

— A két háború között Bartók és Kodály csak együtt szerepelt, csak együtt emlegették őket, úgyhogy voltak emberek, akik azt hitték: „Bartók—Kodály” az egy ember. Erre jött 45, amikor Bartók meghalt, Kodály meg itt maradt. És mindazokkal vitatkozott, akik ma zenészek, vagy másképpen volt az életükre befolyással. Döntésekben vett részt, amelyek bizonyos embereknek vagy tetszettek, vagy nem. Hát természetes, hogy Bartókkal kapcsolatban nem éreztek semmiféle mellékízt az emberek, mert távol volt, és csak tisztelni lehetett. Kodály ellenben itt volt, véleményt mondott, néha keményeket, azokról, akik közben itt különféle hatalmi pozíciókban voltak, vagy abba akartak kerülni; így nagyon sok érdeket sértett. Ezért természetes, hogy Kodálynak van itt egyes zenészek közt rossz neve, Bartóknak nem. És aztán a másik: Bartók írta műveit, zongorázott, közben gyűjtött népdalt. Kodály ellenben dolgozott a magyar zenekultúra fölemelésén. Bartók személyileg senkivel nem kerülhetett ellentétbe, eléggé elzárkózottan is élt, Kodály viszont minden zenésznek az életébe valamiképpen belejátszott ezzel az ő zeneélet-fejlesztő, vagy zenekultúra-teremtő mozgalmával. Aki ezt lelkesen fogadta: az lelkes híve volt. De akit ez valamiképpen kelletlenül érintett, sőt 45 után, akik hivatalosan, politikailag is szemben álltak vele, akiket ezért elég keményen megkritizált, azok ezt a szerepüket úgy szerették beállítani, mint hogyha az övék volna valami pozitív és Kodályé a negatív, holott éppen fordítva volt! Ezek csinálják most is Kodály ellen a hangulatot, és próbálják a Bartók és Kodály között természetesen meglévő különbséget rosszindulatúan kijátszani. Mert hiszen két különböző egyéniség volt ez a két nagy zenész amellet, hogy nemcsak barátok, de szándékaikban is, elképzeléseikben is teljesen azonos emberek voltak. Mégis sokan igyekeznek olyan látszatot kelteni, hogy Kodály el akarta nyomni

Bartókot, nem állt ki mellette! Pedig tudják jól, hogy nem egyszer kiállt. És ha majd kicsit utánajárunk, ki fog derülni, hogy még többször is megtette, mint ahányszor ez a nyilvánosság elé jutott. Mindenképpen az elletétet akarják kiélezní, Bartókot emelik föl — az rendben van, magam is örülök, csak emeljék akármilyen magasságra —, de közben Kodályt próbálják lenyomni.

— *Biztos hallottad azt is, hogy Bartók mint zeneszerző az egyetemes, Kodály pedig a provinciális.*

— Hm! Hát Kodály provincializmusát szerintem a *Psalmus* világsikere, a *Te Deum* világsikere, egypár zenekari művének és kamaradarabjának a világsikere, sőt bizonyos kórusainak is a világsikere eléggé megcáfolja. Mindenesetre az biztos, hogy ő speciálisabb magyar zenét akart, ezért küzdött, és ezt meg is valósította. Bartók pedig a magyar zenét — bár szintén speciális magyar zenét csinált! — egyre tágasabb világhorizontra fejlesztette. Mondjuk: Bartókot kevesebb választja el a nemzetközi modern zenétől, mint Kodályt, aki nem volt hajlandó az újításokban olyan messzire menni, mint amire a nemzetközi zene is eljutott; de Bartók mégis közelebb van Kodályhoz, mint mondjuk Schönberghez. Vagy azóta, mondjuk, egy Stockhausenhez! De hát itt végeredményben arról van szó, hogy Kodály itt élt, sok személyi érdeket sértett, tehát Kodályt mindenképpen ki akarják iktatni, és ehhez egyelőre még használják Bartókot. Mintha Bartók kedvéért nyomnák le! Pedig nem Bartók kedvéért: Schönbergért, meg saját magukért!

— *Térjünk vissza a Kodály és a Te kapcsolathoz: a tanár-tanítványi viszony mikor változott munkatársi viszonyrá?*

— Abban a pillanatban, amint én az egyetemen már megszűntem hallgató lenni, és csak jártam hozzá időnként népdalgyűjtéssel vagy egyéb kérdésekkel. Aztán mikor zeneakadémista lettem — sajnos neki nem voltam növendéke —, akkor már mint volt tanítványa jártam hozzá kérdéseimmel. Vittem anyagot, beszélgettünk, akkor ez már kezdett valamiféle munkatársi viszony lenni. Amikor aztán ő adta a disszertációtémámat, és azt meg is írtam, attól kezdve már elfogadott zenefolkloristának.

— *Ebből született az első könyved!*

— Az első könyvem — és nem az első írásom — mindenesetre a disszertációm volt: *Áj falu zenei élete*.

— *Hol és hogyan találta meg ezt a falut?*

— Kodály jelölte ki nekem, Györffy küldött hozzá. Akkor már a Táj- és Népkutatóban megismertem Györffyt, s ő elcsábított, hogy néprajzból doktoráljak. Tudván azt, hogy zenei érdeklődésem van, Kodályhoz küldött témaért. Kodály azt mondta, hogy egy falu zenei életét csináljam meg, amit ő akkor a *Magyar népzene* előszavában leírt. Csak ennyit mondott: „Amit én ott megírtam, azt kellene megcsinálni.” Először úgy

terveztük, hogy Györffy Örszentsmiklóst jelölje ki nekem, mert annak a határában volt neki tanyája, és azt mondta, mehetek ki a tanyára, ott lakhatok, és onnan járhatok be a faluba. El is kezdtem ezt a munkát, de Györffy hamarosan meghalt, és ez a munka leállt. Kodály közben beszervezett a gramofonelőkészítő gyűjtésekbe. Ennek intézője Lajtha volt. Ő Kodályra bízta gyűjtésem helyének kijelölését. Kodály így jelölte ki: „Én annak idején végigjártam a nyelvhatárt Rozsnyóig — mondta —, maga folytassa onnan!” Nézte a térképet, azon ott volt „Ájfalucska.” „Ide kell kimenni!” Ájfalucska a valóságban nem létezett: volt Áj és volt Falucska. Áj magyar falu, Falucska fönt a hegyekben már szlovák. Kimentem tehát Ájba, gyűjtöttem és nagyon jó anyagot találtam. Amikor gyűjtésemet megmutattam Kodálynak, — akkor már meghalt Györffy, és egyelőre leállt ez a falumonográfia-munka — kérdezte: „Nem volna kedve ezt a falut feldolgozni?” Mert látta, hogy elég régies és gazdag az anyag. En szívesen vállaltam. Erre elintézte a Magyarságtudományi Intézetnél, hogy kaptam ösztöndíjat, és kimentem két hónapra Ájba, és elkezdtem a nagy gyűjtést. Először két hónapig voltam egyhuzamban, aztán egy év múlva újra kimentem egy hónapra, mert olyan szerencsétlenül alakult az első gyűjtés, hogy nem volt fonó, éppen nagybőjt ideje volt. Másodszor olyan hónapban mentem ki, amikor fonó is volt, azt is láttam, ott is gyűjtöttem. Ezek után megírtam a munkát. Csakhogy mikorra elkészültem vele, a Magyarságtudományi Intézet is elköltötte a pénzét. Annak idején azzal küldtek ki, hogy igényt tartanak a megjelenendő könyvre. De mikor jöttem a kézirattal és az 1200 dallammal, akkor azt mondta Németh Gyula: „Ne akarjon tönkretenni minket!” Kiderült, hogy már nincs pénzük! Végül is úgy tudtam megjelentetni, hogy megint Kodály ajánlatára az egyetem az egész disszertációalapot nekem adta, amiből minden évben négy legjobb disszertációt szoktak segélyezni. Akkor az egészet nekem fizették ki, s én mehettem egy olcsó nyomdához. S ott, a Sárkány nyomdában ki nyomtattam könyvemet s az még 41-ben megjelent, két hónap alatt! 41 decemberében ledoktoráltam, és doktorrá avattak. Ez volt első könyvem története.

— Azt mondtad: első könyved, de nem első írásod. Emlékszel az első írásodra?

— Illyés Gyula: *A puszták népe* ismertetése.

Boldogtalan-sága

— A magyar vers ritmusa és Áj falu zenéje között 11 év van. 11 évig született a könyv?

— Nem, az előbb elkészült, de egy kicsit halasztódott. Miután én megírtam, nem is tudtam, hogy kihez forduljak.

— Mi volt az apropója vagy elindítója? Ki volt a biztatója?

— Nem volt biztatója. Elindítója az volt, hogy én már a doktorátusra való készüllet idején nyakig benne voltam a ritmuselméletben, a Horváth

János—Gábor Ignác vitában. Sok minden ilyet olvastam, és ez kavargott bennem. De egy bizonyos könyvnek az olvasásakor egyszerre megvilágosodott bennem az elméletnek a legdöntőbb része, és attól kezdve mindig csak ezen gondolkoztam, míg végre kiérlelődött a dolog, és nekiültem megírni: márciusban kezdtem és júniusban kész volt a könyv.

— *Azt a részét, amíg megvilágosodott a gondolat, s az elmélet kialakult, nem mondanád el röviden?*

— Egy gyorsíráskönyv volt a kiindulás. Én akkor már az Egyetemi Könyvtárba kerültem, azt kellett katalogizálni, ami a kezem alá került, de azért mindig egy kicsit bele is kellett olvasni. És így kellett beleolvasnom egy gyorsíráselméleti könyvbe is. Ebben arról volt szó, hogy a magyar szavak átlagban hosszabbak, mint a németek. Pedig akkor még nem is volt benne az, hogy a magyar ragozó nyelv, tehát beszéd közben mindig még hosszabbak lesznek szavaink, mint a szótárban. Akkor már hallgattam Gomboczot — a magyar nyelvészetet csak tőle hallgattam —, és ott tudtam arról a kísérletéről, amit egy német tudóssal együtt folytatott. Ennek lényege: a magyar szavak olyan mértékben gyorsulnak az elején, amilyen hosszúak. Például ilyen szavakat mértek, hogy *tát, tátog, tátogat, tátogatók, tátogatóknak...* Amilyen mértékben hosszabbodott a szó, olyan mértékben gyorsult az elején, a vége felé persze lelassult. Ezt én akkor mint nyelvi tényt vettem tudomásul. Abban a pillanatban amikor ez felvillant bennem, hogy a magyar szavak hosszabbak és még ragozók is vagyunk, akkor egyszerre megértettem azt, amire addig nem volt magyarázat: miért érezzük mi a hosszú szavakat kétüteműeknek? Pl. a *boldogtalansága*, az miért *boldogtalan-sága* és mért nem *boldogtalansága*? Miért?! És miért aszimmetrikusan tagolódik? Tehát: 4/2-re, 4/3-ra, vagy 3/2-re és sosem fordítva, és sohasem egyenlően! Mert az elejét gyorsabban mondjuk, a végét lassabban. Ez volt a leglényege az egész magyar ritmustannak, a többi aztán ebből épült ki. Tehát amikor ebbe belebotlottam, többé már nem tudtam kijönni belőle. Ez 1949-ben volt. Amikor feleségemet megismertem, éppen akkor kezdtem írni ezt a verstant. Emlékszem, amikor a hugom elhozta hozzánk látogatóba, csak kiköszöntem neki — pedig már akkor bennem volt, hogy jó lenne vele együtt lenni —, de nem, inkább írtam, írtam, mint egy bolond, a könyvet. Amikor június 6-án befejeztem, véletlenül akkor is eljött hozzánk, akkor beszélgettünk először két órát egymással, és attól kezdődött tulajdonképpen a kapcsolatokunk. Tehát ritmuskönyvem alig három hónap alatt, március közepétől június elejéig megírtam.

— *Ezzel tehát készen voltál 1949-ben, de csak 52-ben jelent meg.*

— Igen. Először is elvittem Kodályhoz egy kéziratot. Ő azzal fogadott, mikor elolvasta, hogy „sok dologban egyetértünk, maga más oldalról indult el, s találkozunk; de hát van, amiben nem értünk egyet.” S ez Zrínyi ritmusának az értelmezése. Abban máig, illetve haláláig volt különbség köztünk. A halálakor, a kórházi szobában megtalált második magyar verstanomban be voltak írva az ő megjegyzései, s ott már sok mindent nem ellenezett a Zrínyi-ritmizálásokból, de azért maradt még elég. Ez

volt az egyetlen véleménykülönbség köztünk, amikor én nem fogadtam el az övét, s fenntartottam a magamét. Nem vitatkoztam vele: meghallgattam, és változatlanul fenntartottam.

Közben megtörtént az első békülés Ortutayval, ami azt jelentette, hogy bevett a Néprajzi Akadémiai Bizottságba, ahol tárgyaltuk a kiadói problémákat is. Ortutaynak éppen be volt adva az Akadémiai Kiadónál egy könyvterve, amire biztosították az ívszámot. De a könyv nemhogy nem készült el, hozzá sem kezdett! Mikor ezt tárgyaltuk, fölvettem, hogy ha így áll a dolog, nem lehetne-e az én könyvem betenni helyette? Kapva kapott rajta, mert így nincs az a szégyen, hogy Ortutay kér egy bizonyos könyvlehetőséget, azt megadják, és elveszti a néprajz. Bevették tehát a tervbe, s én azt kértem, az egyik opponens föltétlen Szabolcsi Bence legyen, akivel nagyon jóban voltunk, és nagyra becsültem. Szabolcsi viszont tudott arról, hogy Horváth Jánosnak is készül egy könyve, és én akkor már nagy vitában voltam János bácsival. Ezért azt javasolták, halasszuk el az enyémet, hogy előbb Horváth Jánosé jelenjék meg, csak utána az enyém. Ezen eléggé föl voltam háborodva, Szabolcsi pedig nem akarta megérteni, miért nem „fogom föl”, hogy nekem is jobb, ha előbb jön ki Horváth Jánosé. Közben pedig odaadták Keszinek is lektorálásra. Ő Krámer Imre néven Kodály egyik legkedvesebb tanítványa volt, tehát a zenéhez is értett. Kesz is fanyalgott, és mindenkinek volt valami kifogása. Végül elindult a kiadás, és 52-re nagy nehezen megjelent.

— *Mikor Horváth Jánosnak megmutattad, mit szolt hozzá?*

— Horváth Jánosnak nem mutattam meg, hanem amikor megjelent a könyv, ő mint akadémikus megkapta. Elég föl volt persze indulva, neki is szívügye volt a ritmusprobléma. Tulajdonképpen én az ő ritmizálását fogadtam el, és a Gábor Ignácét nem. Viszont ahogy magyarázta ezt a versritmust, azt nem tudtam elfogadni.

— *Ő magyarázta zenei eredetűnek?*

— Egyrészt igen, de másrészt pl. a *Szent László-éneket* nagyon jól ritmizálta, csak rosszul magyarázta azt, hogy miért. A vita, s vitám a vers ritmizálásáról benne van a könyvemben, így erről most bővebben nem szólok. Mindenesetre úgy érzem, hogy tisztességesen vitatkoztam János bácsival, pedig elég komoly nézetkülönbségek voltak köztünk.

— *Hogy lett ebből az Akadémián vita?*

— Én kértem, hogy legyen egy akadémiai nyilvános vita. Általában mindig azon vagyok, hogy hallgattassék meg a másik fél is. Én nem akartam csak úgy befutni, hogy elfogadják, hanem lássuk meg, kinek milyen véleménye van ellene. Különben nagyon nagy port vert föl az a könyv: Czibor, aki a *Válasznak* volt egyik belső szerkesztője, akit én onnan ismertem, egyszer, amikor találkoztam vele az utcán, azt mondja: „Mi van a te könyveddel? Egész Budapest arról beszél!” Persze az „egész Budapest” az irodalmi köröket jelentette. Mikor megrendeztük ezt az akadémia vitát, először a felolvasóteremben akarták tartani, de olyan tömeg

gyűlt össze, hogy ki kellett nyitni a dísztermet, és az is zsúfolásig megtelt. Persze nem én voltam a sztár, mert be volt jelentve, hogy Németh László, Kodály, Illyés hozzászól... Kodály és Illyés ugyan nem jött el, de Németh László ott volt, és ő volt az egyetlen, aki kiállt mellettem.

Örökös példatár

— Ugyanebben az évben jelent meg először Kodálynak a Magyar népzeneje Vargyas Lajos Példatárával. Erre hogy került sor?

— Igen. Ez a kettő jelent meg egyszerre. Annak a példatárnak hosszú története volt. Ujfalussy mint a kultuszminisztérium zenei főosztályának a vezetője kívánta, hogy legyen egy új, nagy, népszerű gyűjtemény. Én nem voltam ott ezen a megbeszélésen — betegen feküdtem ott-hon —, így Major Ervin hozta el a híret. Hogy fölvetették: legyen egy ilyen gyűjtemény. Ők Járdányit akarták, de már Ervin bevetette az én nevemet, s el is fogadták. Először bosszantott a megbízás, mert nem szerettem népszerű dolgot csinálni, semmi kedvem nem volt hozzá, s meg is mondtam Ervinnek. Azért ugyan ennek a bizottságnak következő ülésére elmentem. És eljött Kodály is, aki az előzőn szintén nem volt jelen. Kiderült, hogy ő is ellenzi a tervet. Én is elleneztem. Ugyanazokkal az érvekkel szinte, mint ő: már több ilyen gyűjtemény volt, egyik rosszabb mint a másik, gyenge dolgokat közölnek, és ezt nem érdemes folytatni. Ujfalussy magyarázta, hogy terve szerint az a cél, legyen együtt mindaz, ami ma már részben kiadványok, részben a művészeti feldolgozás révén közkinccsé vált, ami mindig sokkal több, mint amit egy-egy addigi gyűjtemény tartalmaz. Végül is kialakult az én javaslatomra, hogy egyrészt a Bartók-könyv, meg az *Erdélyi Magyarság* anyaga legyen benne, másrészt mindaz, ami a művészeti feldolgozásban közkinccsé vált. Kodály hozzátette, hogy minél kevesebb új stílust vegyenek bele, mert ezeket a „virágos füzetek” úgyis nagy tömegben dobták be a köztudatba. De Ujfalussy azt is akarta, hogy tanulmány is legyen benne. Erre javasoltam, hogy a Bartók-könyvet adják ki újra. De hát annál már többet tudunk, mondta ő. „Hát akkor — ajánlottam — itt van Kodálynak a *Magyar népzeneje*. Adják ki azt, s mellé csináljanak egy nagy gyűjteményt. Ebben megállapodtunk, Kodály azt is mondta, hogy a gramofonfölvételek anyagát is bele kell dolgozni. Mikor ez így kialakult, akkor odafordultam Kodályhoz: minthogy a Tanár Úr tanulmányához jön ez a gyűjtemény, ő válassza meg, hogy kivel akarja csinálni. „Na nem, nem, csak csinálja maga!” — intett. Ez a története. Akkor aztán rengeteget kellett eljárnom hozzá.

— Az egész anyagot Te foglaltad rendszerbe, ugye?

— Az ottani rendszert én csináltam.

— Ennek volt valami különösebb visszhangja?

— Azóta legalább tizenöt kiadásban jelenik meg! Állandóan ez a *tan-könyve* a népzeneinek, főleg a Kodály-tanulmány miatt, aminél eddig még csak az én *A magyarság népzeneje* könyvem újabb, ahol össze vannak

foglalva olyan eredmények is, amik abban még nincsenek. De amíg ezt én meg nem írtam, addig ez volt az egyetlen összefoglalása a magyar népzene-nek, és hát ott van mellette egy elég komoly válogatás, ami az akkor ismert teljes népzénéről ad áttekintést. Csak az nincs benne, amit azóta ismertünk meg: a gyimesi, moldvai és közép-erdélyi újabb típusok.

Ugyanarról — másként

— *De ez belekerült a Te új könyvedbe, A magyarság népzenejébe. Ez azért lényegesen bővebb, és a példatárában is egészen más.*

— Annak meg az a története, hogy Ortutay akart kiadni a Helikon Kiadóval, Szántó Tiborral egy nagy, négy- vagy ötkötetes néprajzi sorozatot. Ebben ő írta volna a népköltészetet (benne a balladát is), én a népzénet, Martin a táncot, és Domanovszky György a népművészetet. És a népzenehez tíz lemezt is adtak volna. Tehát nekem úgy kellett volna összeállítani a gyűjteményt a könyvemhez, hogy csupa olyan hangzó anyag legyen, amit lemezre rá lehet játszani, tehát csak a legjobb felvételek. Ez eleve már körülhatárolta: olyan típusok, meg olyan kitűnő fölvételek már eleve kimaradtak, amiket valamikor Bartók, Kodály, meg Lajtha fonográfra vett, de azóta magnetofonra nem sikerült felvenni. Vagyis egy nagyon jelentős része a magyar népzene-nek nem kerülhetett a válogatásba. Ezen én úgy igyekeztem segíteni, hogy a gyűjteményt — ami külön, hátul van a könyvemben — ebből a válogatott hangzó anyagból állítottam össze. Ami pedig ezen kívül még kellett a régi anyagból a népzene illusztrálására, azt szöveg közti példaként közöltem. Én készültem el egyedül határidőre. Szántó Tibor megnézte és jónak találta. Csakhogy én keveselltem az akkori, általuk megadott ívhonoráriumot. Ez akkor már kevesebb volt a szokásosnál. Vitatkoztunk, vitatkoztunk, de nem voltak hajlandók engedni. Erre nem adtam le a kéziratot, hanem elmentem a Zeneműkiadóhoz. Azok elvállalták, így kiváltam a közös tervből. Az enyém után csak a Domanovszkyé készült el: Martin Gyurka nem sietett, mert tudta, hogy Ortutay hozzá sem kezdett a magáéhoz, úgyhogy a sorozat megbukott. Csakhogy! Amikor a Zeneműkiadó a Hanglemezgyárhoz fordult, hogy azt a tíz lemezt, amihez én csináltam a gyűjteményt, adják a kötethez, kiderült, hogy piaci ára 70 forint lemezenként. Tehát hétszáz forint lett volna a tíz lemez, és ez jött volna hozzá a könyv árához. Ezt senki nem vette volna meg! (Fogalmam sincs, hogy oldotta volna meg ezt a kérdést Szántó Tibor, mert az biztos, hogy így a sorozat is irreális lett volna. S nem hiszem, hogy egy olyan kiadói szakember, mint ő, irreális tervbe kezdett volna bele.) A Zeneműkiadó ki is mondta: sajnálom, akkor nem lesz lemez! Én pedig ott álltam egy gyűjteménnyel, amit a hangzó anyag kedvéért csak a hangzó anyagból válogattam össze, de lemez nem volt hozzá. A könyv felépítésén akkor már nem lehetett változtatni, mert át kellett volna írni az egész utalási rendszert, és még sok mindent... Úgyhogy ilyen felemásan jött ki életem népzenei főműve.

Balladakönyv — kalandokkal

— *Ugorjunk vissza időben, és szólj a Csanádi Imrével való találkozásról.*

— Ez érdekes eset, mert Csanádi Imrét én előzőleg nem ismertem. Ő viszont hallott engem a ritmusvitámon, és az nagyon tetszett neki. Életem egyik legjobb szereplése volt, illetve az a ritka szereplés, amikor a rögtönzött beszéd jól is ment nekem. Egyszer Ortutay adott be — azt hiszem a Magvetőnek — egy balladakönyv-tervezetet, aminek Csanádi Imre lett a belső lektora. Neki volt már valami fogalma a balladáról, és ahogy a könyvvel foglalkozott és beledolgozta magát, egyre több hibát és hiányosságot tapasztalt. Mindezt megírta lektori jelentésében, és kívánták Tutustól, hogy javítsa ki a kéziratot. Természetesen föl volt háborodva: ő a szakember, mit szól bele egy Csanádi Imre! S amikor a kiadó ragaszkodott hozzá, visszavonta kéziratát. Igen ám, de Imre akkor már beledolgozta magát a „balladakérdésbe”. Elhatározta, hogy ő csinálja meg a gyűjteményt. De egyedül nem merte, viszont eszébe jutottam én. Kardos Lacihoz eljött, aki akkor még nem volt igazgatója a Múzeumnak, de már dolgozott, korábban pedig a Győrffy Kollégiumban igazgatója volt Imrénnek, ismerték egymást. Együtt jöttek be szobámba, Laci bemutatta nekem Imrét, és ajánlotta, hogy dolgozzunk együtt. Én nem akartam semmiképpen sem, mert tudtam, hogy ez végleges szakítást jelent majd Ortutayval. De közbejött a Bakos-könyv botránya. Amit bevonattak, és felelősségre vonták érte Ortutayt, a könyv szerkesztőjét, és elmarasztalták az egész néprajzot. Én akkor — főleg a néprajz védelmében, de közvetve Tutusért is — kiálltam teljes méltatlanságban az Akadémia vezetősége ellen; ő pedig azalatt ugyanannál az akadémiai vezetőségnél megfűrt egy más ügyben. Akkor azt mondtam: „egye fene”, nincs semmiféle tartozásom vele szemben, és elvállaltam Imrével a munkát. Ezt meg is mondtam később Tutusnak. Halálos dühbe gurult. Azt mondta, hogy amennyiben az ő tervezetével 25 % egyezés lesz, megindítja a pert. Mert van egy szerzői jogi törvény, hogy ha egy antológia 25 %-ig egyezik egy korábbival, az szerzői jogbítorlás. (Abszolút értelmetlen, de mindegy. Nem is tartja be különben senki, de én megtartottam.) Imrénél ott volt az ő gyűjteményének a jegyzéke, s tudtuk, hogy mit csináljunk másképp. Ez nem is volt nehéz! Eltekintve attól, hogy egy *Júlia szép leányt*, egy *Barcsait* nem lehet kihagyni, azt hiszem, 17 % lett volna az egyezés. Elkészült a könyv, és neki is küldtünk egyet, mert Imre ragaszkodott hozzá, hogy akitől szöveget használtunk föl, annak küldjünk szerzői példányt. Őtöle valami nyírségi betyárballadát vettünk be, nem tudom miért, nem lett volna szükséges. Elküldtük a könyvet, ez — emlékszem — egy április végi pénteken érkezett meg neki. Vasárnap fölhívott. Gratulált a könyvhöz — addigra már kiszámította a százalékat —, ígérte, hogy fog róla írni — máig nem írt semmit —, szeptemberben pedig kidobtak az egyetemről.

— Ez mikor volt?

— 1954-ben.

— Ekkor, 1954-ben jelent meg a Régi népdalok Kiskunhalasról című, két névvel jegyzett kis könyvetek.

— Egyszer a Táj- és Népkutatónak akkor Győrffy által vezetett részével a kiskunhalasi táborban voltunk. Professzorom bemutatta nekem

Nagy Czirok Lászlót. Ő ott helyben régóta gyűjtött, persze tücsköt-bogarat, a legvadabb műdalokat és a legklasszikusabb népdalokat keverve, és persze csak szöveget. Györffy megbízott, hogy keressem meg azokhoz a dallamokat. Sajnos, elromlott a fonográfom, úgyhogy csak helyszíni lejegyzést tudtam csinálni. Úgy gyűjtöttem, hogy Nagy Czirok elővette a listáját, elmentünk egy-egy jó énekeséhez, s a szövegek alapján választottuk ki, mit érdemes lejegyezni. De egyre jobban untam ezt a fajta gyűjtést. Találtam is egy öreg dudást, ahhoz külön is elmentem, nála mégis igazi értelemben vett gyűjtést is végezhettem. Akkoriban történt, hogy a Zeneműkiadó ajánlattal fordult hozzám: kiadnák egy területi gyűjtésemet. Háromféle ilyen között lehetett választani, de végül az volt az érzésem, hogy ez lesz a legjobb. Nem volt rossz, hogy ez a gyűjtemény megjelent, de nem tartozik a legnagyobb produkcióim közé. Érdeme viszont, hogy megpróbáltam benne elkülöníteni — dalanyagban is — az alföldi zenedialektust.

Elkezdtem 1942-ben

— *Térjünk vissza a közösen írt és összeállított balladás könyvhöz, a Röpülj, páva, röpüljhez. A ballada akkor érintett meg Téged először?*

— Dehogy! Én már 1942-ben elkezdtem a magyar balladák összeírását és feldolgozását, de amikor Csanádi Imre eljött hozzám, ezt ő nem tudta. Tudniillik Visky ajánlott a Teleki Intézetnek, hogy a Vadrózsa-pórt dolgozzam föl egy *Románok és magyarok* című készülő kötetben. De ehhez kellett egy románul tudó segítség, mert én nem tudtam románul. Kovács Ágnes javasolta Visky, hogy övele dolgozzam közösen, mert ő tud románul. El is kezdtük, és mikor már javában dolgoztunk rajta, elég sok anyagot össze is hoztunk, akkor derült ki, hogy Gáldinak, aki szerkesztette ezt a kötetet, nem felel meg ez a megoldás. Tehát ejtették a témát, és helyette megbíztak azzal, hogy a magyar—román zenei kapcsolatokat dolgozzam ki. Meg is írtam egy nagyon terjedelmes tanulmányt, ami aztán ebben a *Románok és magyarok* című kötetben meg is jelent. Viszont én akkor már nem hagytam el a balladát, hanem azt mondtam: megcsinálom a magyar Child-ot!* És elkezdtem gyűjteni, összeírni az anyagot, úgyhogy 1944 közepére — mikor már nem lehetett dolgozni, a politika mindent elöntött — akkor már a nyomtatásban megjelent balladáknak 98 %-át kiírtam. Azonkívül egy csomó összehasonlító tanulmányt is elolvastam és kijegyzeteltem. De aztán mindezt félretettem, mert jöttek az események, majd 1945, egy darabig politikai munkásság, aztán belebotlottam a ritmuskérdésbe, megírtam azt a könyvet, meg a Kodály-Vargyast. Ekkor jött Imre, s kiderült, hogy én már régóta dolgozom a balladatémán. Tehát elvállaltam, és teljes erővel dolgoztam rajta, míg együtt összehoztuk ezt a könyvet. Ez tulajdonképpen nem az, amit én akartam. Mert akkor Imre mindent bele akart gyömöszölni, ami csak valamiképpen balladához hasonlítható volt. Később aztán bánta is, mert később akart egy népköltészeti könyvet is kiadni, s akkor azok a „balladás dalok” odaválók lettek volna. Másik hiánya, hogy akkor még nem dolgoztam bele magamat az

* Child F. J.: *Englisch and Scottish Popular Ballads 1-5.*, Boston, 1882-1893. U kiadás: 1936.

összehasonlító irodalomba olyan mértékben, hogy komolyan tudtam volna állást foglalni fontos kérdésekben. Bár egy sereg dolog már akkor érlelődött bennem, mint meggyőződés, csak nem tudtam bizonyítani! Például azt, hogy francia eredetű balladánk voltak, az akkor bennem már mint megdönthetetlen igazság élt, csak nem mertem vele előállni, mert bizonyítani még nem tudtam volna!

— *Melyik balladánál pattant ez ki?*

— Az Angoli Borbálánál, kétféleképpen is. A nevénél jöttem rá, hogy ez a makacsul jelentkező név (a Londonvári Dorkával együtt) csak franciáknál alakulhatott ki, mert azt már tudtam a magyar balladákból, hogy az „idegenföldi szereplő” mindig a *szomszéd* népek nevét viseli. Aztán Zsirmunszkij egy cikke alapján, amelyikből kiderült, hogy a latin népek-nél van valami olyan kezdés, mint a magyarban. A harmadik pedig a *Molnár Annának* az Abafi-Aigner által megállapított összehasonlító eredménye, hogy egyedül a francia balladák kezdik ugyanúgy, mindjárt a csábítással, mint a magyar szövegek. Akkor már tudtam, hogy a német ballada is egész másképp kezd, az angol is, szóval három ilyen dolog együtt bennem tökéletes meggyőződést hozott létre. Még nem gondoltam, hogy minden középkori balladánk francia eredetű — ahogy később kiderült —, csak azt, hogy ilyen is van, és hogy balladánk középkoriak.

— *Milyen eredetűnek vélték azelőtt?*

— Német eredetűnek. Csak németektől jöhetett, mert azok a szomszédok! Ez így is lett volna, ha nincsenek francia-vallon telepeseink, és nincs olyan intenzív érintkezés a magyarországi vallon-franciák, a magyarországi magyarok és Liége között. Ezekről tudtam már mint nyelvészetet tanuló bölcsész. Ami nagy szerencsém volt.

— *Már a történelmi tényről?*

— A történelmi tényről is, és arról is, hogy középkori átvételű francia szavak is vannak a magyarban.

Tehát megcsináltuk ezt a könyvet, amiben ezek az eredmények még nincsenek benne. De benne van a balladáról mint műfajról, annak esztétikai jelentőségéről mindaz, amiről akkor már világos képem volt. A könyv megjelent 1954-ben, és jött 55 és 56.

1956 decemberében az igazgató elrendelte, hogy éjjeli ügyeletet kell tartani a Múzeumban, mert katonák járnak-kelnek az utcán. Mindig jó, ha van bent egy tisztviselő, aki intézkedni tud. Én akkor elvállaltam az éjszakai ügyeletet, és fölhoztam a Múzeum könyvtárából, amit lehetett: francia, német stb. gyűjteményeket. Attól kezdve elkezdtem az összehasonlító munkát, s nem is tudtam letenni, amíg teljesen föl nem göngyölítettem egész Európa minden nyelvterületének a balladáit. Németül, angolul, oroszul és franciául tudtam. Latinul tanultam, így tehát olaszul is valamit értettem, a német alapján megbirkóztam a hollanddal, az orosz segítségével és szótárral az szlávokkal. Dánul később megtanultam, mert amikor már mindennel végeztem, még ott volt az 1853-tól kezdve kiadott

nagy dán gyűjtés. Ez egy sereg középkori kéziratból másolt és össze-visz-sza kevert anyagból állt: főúri epika, hősenek, széphistória, ballada, min-den van benne, néha főúri kisasszonyok másolatai szerint átfogalmazva, de eredeti népi is. Ez a balladakiadvány határozta meg a kutatás elméleti álláspontját addig, amivel én már akkor minden vonalon újat szegeztem szembe, de még meg kellett tanulnom dánul, hogy az anyag alapján cá-folhassam meg elődeim álláspontját. Meg is tanultam annyit, hogy a szö-vegeket értettem, egy év alatt lefordítottam és kijegyzeteltem a teljes anyagot. Megcsináltam a tipológiát is, hogy mi ballada, mi balladás, és mi végképp nem az.

Ha a kezdetektől számítom, 41 évig dolgoztam ezen a témán: el-kezdtem 1942-ben, és 1983-ban jelent meg végül is az angol összefoglalás, amit végleges lezárásnak tekintek.

— *Hogyan látod könyved hatását? Mert azért hat. Hisz ha megjele-nik egy kisebb területet bemutató balladamonográfia, akkor a Te könyve-det veszik mintaként. Vagy nem?*

— Igen, aki már gyűjt, az használja, de attól még ezek a rendkívül érdekes eredmények magyar és európai szempontból egyaránt, ezek a nagy jelentőségű művelődéstörténeti, történeti, művészeti, néprajzi ered-mények azért sokkal szélesebb kört érdekelhetnének, hogyha hajlandók volnának egy ilyen könyvet végigrágni. De hát a legtöbb olvasó nem haj-landó. Ezért mondom, hogy jó lenne egy rövid kézikönyv, amelyben csak a példák volnának, és minden típushoz a röviden összefoglalt eredmények. Ez tenné meg talán a kívánt hatást, nem pedig ez a nagy-fene könyv.

Vállvonogatással vagy emelt fővel

— *1981-ben jelent meg A magyarság népzeneje című könyved, amelyről érintőlegesen már beszéltünk.*

— Ott egy olyan tárgyalási módot választottam, aminek a keretében minden kérdésre ki lehetett térni. Tehát: dallam, ritmus, előadásmód, dí-szítés, külön fejezetek, aztán hangszerezés, dallamtipusok, azok erede-te, végül a dalok esztétikai elemzése. Ebbe aztán mindent bele lehetett sū-riteni, vagyis mindazt el lehetett mondani, amit tudunk. Ez megint azzal a veszéllyel jár, hogy senki se olvassa végig, mert sok. Sajnos nekem ez-zel állandóan meg kellett küzdenem, mert nem olyan kérdésekkel foglal-koztam, amit egy-két mondattal el lehetett intézni. Mindig nehéz kérdé-sekbe vágtam bele, és azt teljesen föl akartam göngyölíteni, ezáltal min-dig olyan mennyiségű anyagra és olyan mennyiségű érvelésre volt szűk-ségem, ami még a szakembereknek is sok, a közönségnek pedig egyszerű-en felfoghatatlan. Úgyhogy könyveim általában az ismeretlenség homá-lyában vannak. Azt hiszem, elmondhatom: a tudománynak is megtűrt, de egészen be nem fogadott szereplője vagyok.

— *És ezt hogy viselted?*

— Vállvonogatással. Néha derűsen, néha borúsan.

— De azért valahol, valaki segített abban, hogy így tūrd.

— Kodály.

— És a család?

— Hogy elviseljem, abban persze a család segít elsősorban. Minden-
esetre a családi életem az a mag, ami a legbelső erőt és koncentrációt
adja.

— Amikor a múltkor a tévében beszélgettünk, és kérdeztem, hogy
neved mellé milyen címet rakhatok, akkor arra kértél, hogy ne néprajz-
tudóst mondjak, hanem népzene-, néprajzkutatót. Miért?

— Nézd, bizonyos kifejezéseket az ember magára nem alkalmazhat:
nem mondhatom magamról azt, hogy tehetség vagyok vagy zseni. Hogy
tudós vagyok, azt mindig megkerültem, és azt mondtam, hogy tudomány-
nyal foglalkozom vagy néprajzkutató vagyok. Én tulajdonképpen négy te-
rületen dolgoztam: a népzeneben, a balladában, a verstanban és a magyar
folklórnak az őstörténeti vonatkozásaiban. Úgyhogy tulajdonképpen a
néprajz, a zenetudomány, az irodalomtudomány és a történelem határte-
rületein, egymással érintkező területein dolgoztam. Amit ma úgy nevez-
nek, hogy interdiszciplináris kutatás.

Isten malmai

— Ha minden témát lezártál, akkor most mivel foglalkozol?

— Nem, a negyediket nem zártam le, a folklór és a magyar őstörté-
net kapcsolatának a kutatását. Ez még izgat, csinálom tehát. Most készül
az *Őstörténeti lexikon*, aminek munkatársa vagyok. Tulajdonképpen csak
a terve készül, de hamarosan majd ténylegesen hozzá kell látni.

— Mi az, ami készen van (nyomdában van), és amiről eddig még nem
beszélgettünk?

— Öt könyvem kézirata. A legrégebben leadott kész kézirat a ZENE
című fejezet az új *Magyarság Néprajza II. (Folklór)* kötetében, amibe én
1980. VI. 30-án leadtam ezt a 10 íves, könyv terjedelmű tanulmányt. Ez-
után leadtam a *Magyar Népzene Tára VIII.* kötetet 1982. III. 21-én. A
harmadik: *A magyar néprajz: Folklór I.* kötet, amit én szerkesztettem és
hajtottam ki az emberekből, és amiben kb. 550 oldalt írtam is. Három fe-
jezetet: a balladát, a lírai népköltészetet és a hősi ének maradványait a
néphagyományban. Mindezeket azért, mert mások nem írták meg. Nem
mintha én magamat erőltettem volna, még a balladára sem! Ezt a kötetet
leadtuk 1985. VI. hóban.

Ezután az *European Ballad Tradition* — ez amerikai megrendelésre
készült angolul — és a ballada elméleti eredményeinek az összefoglalása.
Ezt leadtam 1986. május 1-jén először, másodszer 1987. január 14-én, de
erre még nem feleltek.

Végül *Kodály kiadatlan írásai* I. kötet, amit sajtó alá rendeztem és leadtam 1987. június 4-én. Ez öt kötet.

— *A nálad lévő leltár bizonyára a többi, az eddig elkészült és megjelent dolgaidat is tartalmazza.*

— Igen. Megjelent eddig 278 tételem, ebben 15 könyv, de még megjelenésre vár 20 tétel, abból 5 könyv. Tehát összesen 20 olyan könyvet adtam le eddig, amelyiken a nevem szerepel. Ezt azért mondom, mert van olyan, hogy Kodály—Vargyas, meg van olyan hogy „Bartók-émlékkönyv”, amit szerkesztettem, létrehoztam, és amiben írtam is. És most ez a Kodály kiadatlan írásait tartalmazó kötet, ami az övé, de végül is én hozom elő az olvasatlan feledésből, és készítek belőle könyvet.

Tehát summa summarum: 300-nál több tétel ez, nem is szólva azokról, amiket megírtam, és biztos, hogy nem fognak megjelenni.

— *Befejezésként még két kérdést tennék fel. A Néprajzi lexikonban hogy érzed magad Vargha László és a vargyasi bútor között?*

— Nagyon jól! Vargha Lászlót nagyon szerettem. Ő Győrffynek volt a tanársegéde. Amikor a Táj- és Népkutatóban nagy éneklések folytak, népdaldalolás, én mindig mindegyiket tudtam, amit más indított, de amikor én indítottam egy éneket, azokat esetleg a többiek nem tudták. Erre ő fölfigyelt rám, beajánlott Győrffynek, és ennek alapján szólított föl Győrffy, hogy legyek néprajzos. Attól kezdve Vargha Lacival mindig nagyon jóban voltunk. Én őt máig, halála után is nagyon szeretem. Ő a népi építkezés szakembere, annak lett a műegyetemen docense és tanára is. A másik, a *vargyasi bútorok*? Minthogy Vargyast választottam névnek, tehát minden, ami Vargyas faluval, a patakkal vagy a vargyasi családokkal kapcsolatos — mert voltak olyan nevű nemesi családok is — az nekem szintén kedves. Tehát Vargha László is, a vargyasi bútorok is környezetként nagyon jól illenek hozzám.

— *Az utolsó kérdés: minek örül, mitől szomorú, elkeseredett ma, 1987. július utolsó napjaiban Vargyas Lajos?*

— Minden olyan hírnek örülök, ami a magyarság nemzetközi hírnevének a gyarapodásáról szól. És elkeserít, hogy napjainkban még az eddig megszerzett *charme*-unk is kezd fakulni, ahelyett, hogy újabb vonásokkal gyarapodnék.

— *Köszönöm a beszélgetést.*

MÓSER ZOLTÁN